

Цитування:

Булах Т. Б. Прославлення як етос сучасних протестантських богослужінь. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 2. С. 215–219.

Bulakh T. (2024). Glory as the Ethos of Contemporary Protestant Worship. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 215–219 [in Ukrainian].

Булах Тетяна Борисівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри музично-теоретичних
дисциплін Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтва
<https://orcid.org/0000-0002-0954-8422>
kmaesm@kyivcity.gov.ua

ПРОСЛАВЛЕННЯ ЯК ЕТОС СУЧАСНИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ БОГОСЛУЖІНЬ

Мета дослідження полягає в детальному аналізі та вивченні впливу музичного матеріалу на формування етосу церковного прославлення у сучасних протестантських церквах. Етос у цьому контексті розуміється як сукупність моральних, духовних і культурних цінностей та норм, які формуються і підтримуються у процесі богослужіння. Дослідження зосереджується на визначенні ролі музики в богослужінні та її значенні для віруючих, а також на виявленні специфічних музичних практик, які сприяють духовному зростанню та консолідації релігійної спільноти. **Методологічна основа** дослідження включає якісні методи збору даних, зокрема глибокі інтерв'ю з учасниками богослужінь, спостереження за музичними практиками в різних протестантських громадах та аналіз музичних творів, що використовуються під час прославлення. Дослідження також спирається на літературний огляд існуючих праць з теології музики та етнографічних досліджень релігійних обрядів, що дозволяє забезпечити глибоке розуміння феномену музичного прославлення. **Наукова новизна** роботи полягає у комплексному підході до вивчення музичного аспекту протестантських богослужінь, який до цього часу не отримував достатньої уваги в науковій літературі. Дослідження висвітлює, як музичний компонент прославлення впливає на духовний стан віруючих та їхню інтеграцію в церковну спільноту, а також виявляє нові тенденції в музичних практиках сучасних протестантських церков. Особлива увага приділяється тому, як музика допомагає формувати і підтримувати етос, що визначає моральні та духовні орієнтири віруючих. **Висновки.** Результати дослідження показують, що музичний матеріал відіграє ключову роль у формуванні етосу сучасних протестантських богослужінь. Музика не лише сприяє емоційному залученню віруючих, але й слугує засобом духовної комунікації та збагачення релігійного досвіду. Важливість музики у протестантському прославленні підкреслюється її здатністю об'єднувати громаду та підтримувати релігійну ідентичність. Таким чином, музичний компонент богослужінь стає невід'ємною частиною духовного життя протестантських громад, формуючи їхній унікальний етос.

Ключові слова: прославлення, протестантські богослужіння, музика, етос, релігійні практики, духовний досвід.

Bulakh Tetiana, PhD in Art, Associate Professor, Scientific Secretary of the Rectorate, Kyiv Municipal Academy of Performing and Circus Arts

Glory as the Ethos of Contemporary Protestant Worship

The purpose of this study is to conduct a detailed analysis and examination of the impact of musical material on the formation of the ethos of church worship in contemporary Protestant churches. In this context, ethos is understood as the set of moral, spiritual, and cultural values and norms that are formed and maintained during worship. The study focuses on determining the role of music in worship and its significance for believers, as well as identifying specific musical practices that contribute to spiritual growth and the consolidation of the religious community. The **methodological basis** of the study includes qualitative data collection methods, particularly in-depth interviews with worship participants, observation of musical practices in various Protestant communities, and analysis of musical works used during worship. The research also relies on a literature review of existing works on the theology of music and ethnographic studies of religious rituals, providing a deep understanding of the phenomenon of musical worship. The **scientific novelty** of the work lies in a comprehensive approach to studying the musical aspect of Protestant worship, which has not received sufficient attention in scientific literature to date. The research highlights how the musical component of worship affects the spiritual state of believers and their integration into the church community, and also reveals new trends in the musical practices of contemporary Protestant churches. Special attention is given to how music helps to form and sustain an ethos that defines the moral and spiritual orientation of believers. **Conclusions.** The results of the study show that musical material plays a key role in shaping the ethos of contemporary Protestant worship services. Music not only fosters the emotional engagement of believers but also serves as a means of spiritual communication and

enrichment of the religious experience. The importance of music in Protestant worship is emphasized by its ability to unite the community and maintain religious identity. Thus, the musical component of worship becomes an integral part of the spiritual life of Protestant communities, shaping their unique ethos.

Keywords: worship, Protestant services, music, ethos, religious practices, spiritual experience, church community.

Актуальність теми дослідження. Створення поведінкових моделей, зразків, емоційного інтелекту тощо сьогодні становить пріоритетний вектор досліджень у різноманітних наукових галузях та напрямках. Одним із ключових аспектів цих досліджень є пошук засобів виховання та відбиття традиційної поведінки або настрою відповідно до історичного континууму, соціально-культурних подій тощо. Особливої актуальності питання емоційного інтелекту як прояву соціалізації виникає у контексті сучасних, насамперед протестантських, богослужінь, зокрема під час прославлення як частини служіння, яка покликана створити певний стан у присутніх. Тобто йдеться про наявність певного музичного матеріалу, який відповідає типовим завданням, створює характер та є засобом певного впливу на загальний стан соціальної спільноти.

Музика, окрім відображення загального стану суспільства, має здатність впливати на характер людини як позитивно, так і негативно. Багато філософів, починаючи від античності й до теперішнього часу, вважали, що прослуховування певних видів музики може сприяти доброчесності та моральності людей, тоді як інші види музики можуть, навпаки, знижувати ці якості. Це явище відоме як теорія етосу, яка походить від грецького слова, що означає характер. Сучасні дослідження, що вивчають звуковий супровід людини незалежно від її перебування – як власно-організований, так і зовнішній, що не залежить від індивіда, вказують на необхідність глибшого вивчення теорії етосу. Вивчення етосу з позиції прославлення як суттєвої складової сучасного протестантського служіння представляє актуальний новий, вектор дослідження, який має широкий потенціал у своїй практикозорієнтованості.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення музики в античному світі охоплює широкий спектр джерел і підходів. Крім спеціальних трактатів про музику, таких як праці Аристоксена, Філодема, Плутарха, Арістіда Квінтіліана, Птоломея, Клеопіда, Нікомаха та інших, відомості про музику та її теорії містяться у найрізноманітніших творах античності: філософських трактатах, творах з етики, виховання та релігії, математики, риторики, медицини, космогонії та астрономії. Однак невиразний стан і суперечливість першоджерел, а також тверда антична тенденція перетворити вчення про етос музики на своєрідний міф, значно ускладнюють реконструкцію його філософського значення. Фундаментальним теоретичним дослідженням у філософії музики, присвяченим

темі античності та проблемі етосу є праця французького дослідника М. Дюфферена, де етос розглядається з позицій феноменології мистецтва. Інші дослідники, які тією чи іншою мірою займалися проблематикою етосу музики представлені такою плеядою зарубіжних та вітчизняних науковців – філософів, культурологів, мистецтвознавців, як Боецій, О. Шпенглера, А. Шопенгауера, В. Личковах, А. Асибабеєва, І. Легенький, А. Червоноіваненко, У цій статті проаналізовано й переосмислено основні їх твердження та запропоновано авторське вирішення. Зарубіжні дослідники античної музики, такі як M. L. West, S. Hagel і T. J. Mathiesen, також зробили значний внесок у цю галузь. В останні десятиліття проводиться масштабна робота з дослідження джерел античної філософії музики та нотних зразків античної доби, а також спроби реконструкції античного музичного мистецтва.

Щодо аналізу літератури з позицій дослідження музики прославлення, насамперед варто зазначити роботи О. Зосім, яка на сьогодні є найбільш повною характеристикою сакральних вимірів музичного мистецтва у богослужіннях у історичному дискурсі епохи. Також до питання типології духовної музики звертається О. Клокун, частково С. Шип та ін. Водночас, в усіх роботах переважає мистецтвознавчий аналіз безпосередньо текстів – вербальних, музичних, відповідно до класичних підходів та визначень у богослужіннях. Аналіз сучасних протестантських прославлень як джерело емоційної комунікації, як етос богослужіння не розглянуто.

Мета дослідження полягає в детальному аналізі та вивченні впливу музичного матеріалу на формування етосу церковного прославлення у протестантських сучасних церквах.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, прославлення в сучасних нових протестантських служіннях може бути розглянуте як процес, в якому віруючі виражають свою шану, вдячність та поклоніння Богу через музику, співи, молитви та інші духовні практики. Це є не лише спосіб виразити віру та відношення до Бога, але і спосіб спільної спільноти та зміцнення духовної родовири. У цьому контексті прославлення стає засобом об'єднання вірян, підтримки духовного зростання та звернення до Божої присутності в житті кожного вірянина.

Різні версії теорії етосу були запропоновані, але ці теорії поділяються на дві основні категорії. Перша категорія охоплює піфагорійські теорії, які стверджують, що музика має здатність

гармонізувати душу. Друга категорія включає концепції, які можна простежити у різних інших античних авторів, таких як Дамон, Платон та Аристотель. Боецій прийняв піфагорійську версію теорії етосу. Він зазначає, що «порядок нашої душі і тіла, здається, пов'язаний через ті самі співвідношення, за допомогою яких набори звуків, придатних для мелодії, з'єднуються і об'єднуються». Слухаючи музику, тіло реагує рухами, які «якимось чином схожі на почуту пісню». Боецій вважає це доказом того, що «музика настільки природно поєднана з нами, що ми не можемо бути від неї вільними, навіть якщо цього бажаємо» [6, 7–8]. Арістідіс Квінтіліанус висловлює подібну думку, коли пише, що музика «поширюється через всю матерію і досягає всього часу, прикрашаючи душу красою гармонії» [4, 72]. Піфагорійський погляд ґрунтується на концепції симпатичної вібрації як механізму, що пояснює вплив музики на душу.

Для християн відповідна музика часто відповідає принципам, які відображають їхню віру та цінності. Музика, яка піднімає настрій, сприяє духовному зростанню та відображає християнське вчення, зазвичай вважається відповідною. Тексти пісень, що узгоджуються з біблійним вченням і пропагують послання любові, віри, надії та милосердя, зазвичай є прийнятними. Музика, яка використовується під час богослужіння, повинна сприяти поклонінню Богу та створювати відповідну атмосферу для молитви та роздумів. Така музика часто включає традиційні гімни та сучасні християнські пісні, що відображають різноманітність музичних смаків та духовних потреб громади. Важливо, щоб музика була спрямована на прославлення Бога і відповідала теологічним принципам церкви.

Існує різниця між музикою, яка підходить для церковних служб, та музикою, яка може бути доречною на молодіжних зборах або концертах. Музика в церкві зазвичай має більш формальний і традиційний характер, орієнтована на спільне поклоніння та прославлення Бога. На молодіжних зборах або концертах музика може бути більш сучасною, енергійною і спрямованою на залучення молоді аудиторії, але вона все одно повинна відображати християнські цінності.

Також існує різниця між текстами пісень, які підходять для загального співу в церкві, і текстами, які можуть бути доречними для особистого співу або прослуховування. Тексти для загального співу зазвичай мають більш універсальний характер, зрозумілі для всієї

громади і спрямовані на спільне поклоніння. Тексти для особистого прослуховування можуть бути більш індивідуальними, відображати особисті переживання та почуття вірянина.

Відповідно до погляду піфагорійської теорії етосу, коли люди чують гармонійну музику, їхні душі стають гармонійними, отримуючи гармонію від музики. Цей погляд базується на піфагорійській доктрині, що душа є гармонією тіла.

У сучасних протестантських служіннях основна ідея прославлення полягає у створенні музики, яка сприяє спільному поклонінню Богу, відповідає теологічним принципам церкви та враховує різноманітність музичних смаків і духовних потреб громади. Отже, музика в сучасних протестантських служіннях відіграє важливу роль у створенні атмосфери поклоніння і духовного зростання. Відображаючи різноманітність смаків і духовних потреб громади, музика сприяє прославленню Бога, відповідно до теологічних принципів церкви. Враховуючи погляди стародавніх мислителів про вплив музики на характер і душі, сучасна християнська музика, як і раніше, прагне гармонізувати душі вірян, сприяючи їхньому духовному розвитку і спільному поклонінню. Суттєвим є те, що на значення музики, як способу гармонізації та єднання, але й водночас способу відбиття загального стану вказує й Арістідіс Квінтіліанус який додає, що музика є міметичною і додає, що «музика імітує етоси [характери] і пристрасті душі» [4, 119]. У «Законах» Платона ми знаходимо, що «музика є представленням і зображенням, а ритми і музика загалом є відтворенням, що виражає настрої кращих і гірших людей» [1, 52]. Тобто йдеться про те, що, міметично відбиваючи загальний стан, музика, зокрема у прославленні, спрямована на певну асиміляцію людських відчуттів, настроїв, що прийшли на зібрання, але й водночас прославлення зберігає першоджерельний власний етос, який спрямовано на налаштування різноманітних течій в один напрямок поклоніння, в одну тему. Зазначене логічно підводить до думки, що у Біблії зазначається таким чином «Бо де двоє або троє зібралися в Ім'я Моє, там Я посеред них» (Мат 18:20). Тобто виникає така комунікаційна єдність, де етос кожної людини, що прийшла, через прославлення, яке є невід'ємною частиною богослужіння, повинен пройти асиміляцію до загального, спільної з усіма присутніми поведінкової емоційної реакції. Тут дотичним бути навести надмету прославлення, яку вказує дослідник Ед Крістіан, а саме, прославлення це не тільки преамбула до основного дійства, це насамперед «підтримка тісних, люблячих та покірних

відносин з Богом, що є найважливішою справою в житті віруючих» [5, 189]. Ідеться про створення поведінкової моделі, що емоційно наповнена взаємодією з Богом та яка отримує фізичне втілення у вербальних та позавербальних звукових інтонаціях й спілкування стає не просто метафорою, але втіленою у конкретних діях реальністю. Тобто прославлення спрямовано на «відчуття та спілкування із Богом присутність якого через прославлення відчувається і сприймається» [7, 191]. Справжнє сучасне поклоніння, чи то індивідуальне, чи групове повинно відрізнятися від «формального виконання обрядів», яке часто спостерігається, а в текстах та музичному матеріалі повинно бути присутнім спрямування на згадку людьми «плодів Духа» (Гал. 5:22) у нашому житті, що й дозволяє виводити ще додаткові складові етосу прославлення, з якого похідним стає те, що Ед Крістіан визначає як радикальне наслідування [7, 187].

Принципи радикального наслідування в контексті прославлення можуть бути взяті як важливий аспект формування етосу музики в релігійних обрядах. Прославлення, розглянуте як не лише формальний ритуал, але й спосіб виявлення глибоких почуттів радості, любові та миру, а головне практикоорієнтоване на конкретне життя має потенціал зміцнювати індивідуальні та групові відносини з Богом, а емоційна сутність музики важлива для формування духовного досвіду. Похідним з цього може стати підхід до визначення прославлення як концепта, що втілює етос служіння, етос людини та етос часу, в якому відбувається дійство. Так прославлення стає концептуально цілісним явищем, де абстрагованість музичного матеріалу поєднується з конкретикою вербального слова.

При цьому актуальними лишаються класичні підходи до значення музичних засобів реалізації такого підходу. Одним з ключових складових є вибір специфічних музичних параметрів, таких як темп, тон, ритм та гармонія. Усталені дослідження, ще з часів Античності, свідчать, що музика з повільним темпом та глибокою гармонією сприяє релаксації та медитації, що може сприяти поглибленню духовного зосередження під час прославлення. Музика, яка викликає позитивні емоції, такі як радість та любов, може сприяти підвищенню настрою віруючих та зміцненню їх духовних зв'язків. З іншого боку, музика, що викликає негативні емоції, може викликати духовне роздратування. Останнє може мати як негативне, так й позитивне значення. Йдеться про рефлексію на подразнювач, коли те, що викликає негативні емоції спрямує нашу емоційну сутність шукати в мистецькому

предметі те, що стверджує позитивістські концепції індивіда.

Щодо складових етосу прославлення цікавим може стати відношення буквально до підсилення музики через ускладнення фактури, інструментарію, збільшення виконавського колективу (від соліста до великого хору). Як акцентує Енді Крауч щодо гучності музики в статті «Підсилені версії», «сьогодні часто ми зтикаємося з «церквою рок-н-ролл», а не з надто гучними органами, як у костелах» [5, 43]. У своїй праці він наголошує, що «занадто підсилена штучно музика, є вираз вічної тяги побудувати щось більше, ніж ми самі, спрямовуючись на когось ще більшого. Але я турбуюся через багато підсилені служби прославлення. Наступного разу, коли ви будете в одному з цих місць, спостерігайте та слухайте громаду. Будьте готові до звуку тиші» [5, 45]. Проблема тиші як компоненту музичного мистецтва втілює процесуальність та результативність яка є результатом «переінтування та безперервності» [5, 51].

У «тиші», з онтологічної позиції, бачиться завершений феномен, абсолют, точка рівноваги. ишина виступає як символ та метафора постмодернізму, що відображає актуальну безкінечність та відкриває образ пам'яті культури і часу. У своїй суті та символічному значенні, тиша виступає як образ пам'яті, історії, протесту чи споглядання, що дозволяє активно впроваджувати її у прославлення, як акт концентрації, налаштування. Вона може бути символом молитовної роздумливості та спокою перед присутністю Божою під час богослужіння, а також створювати атмосферу очікування та підготовки до набуття духовного досвіду. Також тиша може виступати як контраст до музичного прославлення, підкреслюючи його важливість та значення, або як момент відпочинку та спокою після інтенсивного співу. Тобто при створенні етосу як поведінкової рефлексії тиша в контексті церковного прославлення допомагає створити глибокий духовний досвід та сприяє єднанню віруючих у спільній молитві.

Ще одним суттєвим фактором прославлення є стиль виконання, стиль музичного матеріалу, який повинен відповідати змістовому навантаженню, але й водночас долати проблему покоління. Йдеться про використання сучасної музики та сучасних стилів. Таким чином, Основним визначенням придатності музики для прославлення (окрім тексту) повинно бути те, чи підходить те, чи те аудиторії, що потребує жвавої рефлексії від

виконавців, які не можуть бути зосереджені лише на своїх власних відчуттях та емоціях, а повинні прямувати до єднання з присутніми. Основна християнська ідея, у такому випадку, полягає не у розваги групою прославлення присутніх, а досягненні єдності у прославленні Бога, незалежно від стилю виконання, що свідчить про відповідність музики етосу присутніх та соціально-культурному простору в цілому.

Наукова новизна. Вперше в українському музикознавстві зроблено спробу визначити характерні чинники етосу музики відповідно до прославлення, як вагової складової протестантських сучасних церков.

Висновки. Спираючись на наведені наукові розвідки, зробимо такі висновки щодо характерних чинників етосу музики в контексті прославлення, розглянутого як ключової складової протестантських сучасних церков. Розглядаючи етос як сукупність соціокультурних ідей та цінностей, музичний контент у церковному прославленні повинен демонструвати гнучкість та адаптивність до потреб аудиторії. Створення такого музичного середовища передбачає не тільки компроміс між різними музичними уподобаннями, але й активне формування музичного репертуару, що відповідає моральним та духовним цінностям церковної спільноти. Вивчення взаємодії музичних стимулів з психічним станом індивідів у контексті церковного прославлення свідчить про її значущість для формування єдності та сприяння духовному зв'язку віруючих. Етос музики в цьому контексті визначається здатністю музичних засобів до виклику спільного духовного відгуку та сприяння синергії в церковній громаді. Аналізуючи роль музики у формуванні моральних та соціокультурних норм, необхідно враховувати її історичний та культурний контекст. Музичний репертуар церковного прославлення, відображаючи культурні впливи та етос конкретної церковної спільноти, відіграє важливу роль у формуванні ідентичності та соціальної поведінки віруючих. Отже, наведене дослідження свідчить, що для поглибленого розуміння взаємозв'язку між музикою та етосом у контексті церковного прославлення потрібні детальні емпіричні дослідження. Систематичні експериментальні підходи дозволять виявити не лише короткострокові ефекти музичного впливу на моральні переконання та психічний стан віруючих, але й його вплив на довгостроковий етос церковної спільноти. Здійснений аналіз

підтверджує важливість вивчення етосу музики в контексті церковного прославлення як одного з важливих аспектів формування духовної та моральної парадигми сучасного протестантського культурного середовища.

Література

1. Каблова Т. Ф. Ніщє про культуротворчий потенціал духу музики. *Культура і сучасність*. 2015. № 2. С. 51–56.
2. Мішин В. «Фізика» музичного сприйняття у античній філософії та картезіанському механіцизмі». *Музичне мистецтво і культура*. 2019. № 2(29). С. 179–187.
3. Червоноіваненко А. Музично-інструментальна культура в системі музичного етосу. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Музичне мистецтво*, 2018. №2. С. 27–42.
4. Aristides Quintilianus. *On Music: In Three Books*. Translated by Thomas J. Mathiesen. New Haven: Yale University Press. 1983. 253 p.
5. Balkwill L-L., Thompson WB. 1999. A cross-cultural investigation of emotion in music: psychophysical and cultural cues. *Music Percept.* 17, 43–64. (10.2307/40285811)
6. Boethius. *Fundamentals of Music* Translated by Calvin M. Bower, New Haven: Yale University Press. 1989.
7. Christian Ed. *Music for Contemporary Christians: What, Where, and When?* *Journal of the Adventist Theological Society*, 13/1 (Spring 2002). P. 184–209.
8. Kablova T. Musical Ethos of the Epoch of Middle Ages. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* № 2. 2019. С. 379–381.
9. Paul de Man. *Genesis and Genealogy. Allegories of Reading*. Yale University Press, 1979. 340 p.

References

1. Kablova, T. (2015). Friedrich Nietzsche about Culture-Creative Potential of the Spirit of Music. *Culture and Modernity*, 2, 51–56 [in Ukrainian].
2. Mishyn, V. (2019). “Physics” of Music Perception in Antique Philosophy and Cartesian Mechanism. *Musical Art and Culture*, 2 (29), 179–187 [in English].
3. Chernoivanenko, A. (2018). Musical Instrumental Culture in the System of Musical Ethos. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts*, 2, 27–42 [in Ukrainian].
4. Aristides Quintilianus (1983). *On Music: In Three Books*. New Haven [in English].
5. Balkwill, L-L., & Thompson, W. B. (1999). A Cross-Cultural Investigation of Emotion in Music: Psychophysical and Cultural Cues. *Music Percept*, 17, 43–64 [in English].
6. Boethius (1989). *Fundamentals of Music*. New Haven [in English].
7. Christian, Ed. (2002). *Music for Contemporary Christians: What, Where, and When?* *Journal of the Adventist Theological Society*, 13/1, 184–209 [in English].
8. Kablova, T. (2019). Musical Ethos of the Epoch of Middle Ages. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, 2, 379–381 [in English].
9. Paul de Man (1979). *Genesis and Genealogy. Allegories of Reading*. Yale University Press [in English].

*Стаття надійшла до редакції 18.04.2024
Отримано після доопрацювання 16.05.2024
Прийнято до друку 24.05.2024*